

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

561

שיחת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • במדבר תשפ"ב

שהזכרנו מהדברים שהתורה נקנית בהם, שהם גם כן עשרים וארבע ועוד עשרים וארבע, וכפי הנראה זוהי שלמות מיוחדת של עשרים וארבע.

ואולי יש לזה שייכות גם עם מה שיש עשרים וארבעה ספרים של תורה נביאים וכתובים [ועיין תענית דף ח' רב אדא מסדר מתניי עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים], והנה מנין השבטים הוא י"ב, ועשרים וארבע הוא פעמיים מנין י"ב שבטים, ויתכן שיש קשר בזה, וצריך עיון.

תפילה מועילה רק עם הקניינים

עוד יש להתבונן בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, שלא הזכר שם תפילה, והרי צריכים גם תפילה להצלחה בתורה, ומדוע לא הזכרה התפילה בין קנייני התורה.

ומצינו בגמרא (נדה ע, ב) ששאלו את רבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, מה הדרך לזכות להצלחה בתורה, ואמר ירבה בישיבה, דהיינו ללמוד בהתמדה ובישיבה בתוך ציבור שעוסקים בתורה, ושאלו שהרי הרבה עשו כן ולא הועיל להם, הרבה למדו בהתמדה בישיבה ולא הצליחו, והשיב רבי יהושע שצריכים גם לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, והיינו להתפלל על הצלחה בתורה. הרי מפורש שלא מספיק עסק התורה, אלא צריכים גם תפילה, ומדוע לא הזכרה התפילה בדברים שהתורה נקנית בהם?

והנה בהמשך הגמרא שם הקשו מה חידש רבי יהושע, ותיצרו דהא בלא הא לא סגי, והיינו שחידש שצריכים גם תפילה וגם ירבה בישיבה, ולא מספיק רק אחד משניהם, ומבואר ברשיי שם שיעקר החידוש הוא שצריך גם להרבות בישיבה, אך מה שצריכים תפילה זהו דבר פשוט ואינו חידוש כלל, כי בודאי ברחמים הדבר תלוי, ואם אדם אינו מבקש רחמים למה שיקבל, הרי הוא לא מבקש, ואם אינו מבקש לא מגיע לו, כי אם אינו מבקש זה לא אכפת לו, או שחושב שיצליח בכוחות עצמו, והרי זה תלוי בסייעתא דשמיא והכל בידי שמים, וצריך לבקש! ואם אינו מבקש לא יקבל.

לכן פשיטא שצריך תפילה, והחידוש הוא שצריך גם להרבות בישיבה, שלא נחשוב שאחרי שכבר יש תפילה ויש סייעתא דשמיא על ידי התפילה למה צריך כל כך ירבה בישיבה, ויכול להצליח בתורה גם אם לא ילמד בהתמדה כל היום או שלא ילמד בישיבה בציבור, וחידש רבי יהושע שאין הדבר כן, אלא הא בלא הא לא סגי, ועם תפילה צריך גם לעשות את הפעולות הנצרכות להצלחה בתורה, ירבה בישיבה וכל הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, וכלי זה התפילה לא תעזור! כי תפילה עוזרת רק אחרי שיש כבר את הפעולות עם הזכויות, כל קנייני התורה, שהם הסיבות והזכויות להצלחה בתורה, ואחרי שיש קניינים אזי התפילה יכולה להוסיף הצלחה עוד יותר, וצריך לבקש תפילה, אבל צריך גם קניינים, ותפילה בלי הקניינים לא שייך.

וכעין זה יש מרבי ישראל סלנטר (עיין אור ישראל מכתב יד) שמלבד התפילה על רוחניות צריך גם לעשות פעולות, שילמד ספרי מוסר ויחזק את עצמו, כמו שאמרו (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים וכי ופירש רש"י שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כחו, ואם אדם מתחזק ועושה את כל מה שצריך אזי התפילה יכולה לעזור, אבל אם אינו עושה, ורוצה שהתפילה תיתן לו הצלחה בתורה בלי כל האמצעים לכך, הרי זה כמו שירצה לראות בלי עיניים, וכי אפשר לראות בלי עיניים? הרי זה נגד הטבע, ותפילה לא מועילה על מעשה נסים כזה, כי יש טבע רוחני, וצריך קודם לעשות את האמצעים הרוחניים, ואז שייך תפילה וסייעתא דשמיא, וכלי זה לא שייך תפילה.

ולכן לא הזכרה תפילה בתוך הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, כי תפילה אינה מעשה הקניין, ורק אחרי שיש כבר את כל המעשים והאמצעים הטבעיים הרוחניים, אז התפילה יכולה לעזור, וצריך גם תפילה, אבל התפילה לבד היא כלום, ולא שייך שתפילה תועיל בלי ההשתדלות המעשית, כי זה נגד הטבע.

היצר הרע מפתח בעיקר נגד תורה

והנה ידוע וכן מובא בשם החפץ חיים (קובץ הערות בדוגמאות לביאורי אגדות ע"ד הפשט סימן ו') שהיצר הרע בעיקר רוצה שלא יעסקו בתורה, ומפתח את האדם בכל מיני פיתויים ובהם גם שיעשה מצוות ומעשים טובים - והעיקר

קנייני התורה זכויות להצלחה

כל דבר צריך זכות, וגם הצלחה בתורה צריכה זכויות, והזכויות הם הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, המבוארים באבות פרק ששי.

והנה בארבעים ושמונה דברים רואים דבר מיוחד, שיש שם עשרים וארבעה דברים שמתחילים באות ב"ית, והם העשרים וארבעה דברים הראשונים, בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתיים, בנינת הלב וכו', עד בקבלת הייסורים, ואחר כך יש עוד עשרים וארבעה דברים שמתחילים באות ה"יא, המכיר את מקומו, השמח בחלקו וכו', והם בדיוק חצי כנגד חצי, עשרים וארבעה ועשרים וארבעה, וצריך להבין מה הענין בזה.

ובמדרש שמואל כתב לבאר, כי אכן יש הבדל, שהעשרים וארבעה דברים הראשונים המתחילים בב"ית, שייכים לצורת הלימוד בשעת הלימוד, איך לומדים: בתלמוד, בשמיעת האוזן וכו', והם דברים השייכים ללימוד עצמו, ואחריהם באים עוד עשרים וארבעה דברים המתחילים בה"יא שהם דברים כלליים על מהות האדם גם שלא בשעת הלימוד, מה צריכה להיות מהותו וכיצד צריכה להיות ההתנהגות, בלב או במעשים, שיהיה אדם כזה שמכיר את מקומו ושמו בחלקו וכו', עם כל שאר הדברים המוזכרים שם.

וכגון מה שהזכר 'השמח בחלקו', הרי גם בעשרים וארבעה דברים הראשונים כתוב 'בשמחה', אך הם באמת שני עניינים נפרדים, כי בשמחה פירושו שהוא לומד מתוך שמחה, שהלימוד עצמו משמח אותו, ואילו השמח בחלקו זה אפילו אחרי הלימוד, שגם כשאינו לומד הוא שמח בחלקו במה שלמד, ושמח ברוחניות ובכל קנייני התורה הראשונים שהיו לו בשעת הלימוד.

וכך גם שאר הדברים המוזכרים שם בעשרים וארבעה דברים האחרונים, הם כולם עניינים כלליים השייכים למהות האדם, שבוה נהיה אדם השלם המוכשר להצלחה בתורה, כגון העושה סייג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות וכו'.

ויש בהם דברים לא פשוטים שהם מדרגות, כגון מתרחק מן הכבוד, והיינו לא רק שאינו אוהב כבוד, אלא שמתרחק מזה! ובורח מן הכבוד ואינו רוצה שיכבדוהו, ויש טבע כזה, כפי שראיתי בעצמי אדם כזה, שקשה לו לסבול כשמכבדים אותו, וזו טהרת הנפש ומדרגה מיוחדת שקשה לסבול את הכבוד, ולא נוה לו כשמכבדים אותו. וכך יש הרבה דברים, עשרים וארבעה בצורת הלימוד, ועוד עשרים וארבעה בהנהגה ובמהות האדם.

וכמוכן כל הדברים האלו שהתורה נקנית בהם, אינם רק דרכים טבעיות להצלחה, אלא הם זכויות! כגון בתלמוד בשמיעת האוזן וכל הדברים שבצורת הלימוד, הם זכויות להצלחה בתורה, וכך גם הדברים שאחרי הלימוד, כגון השמח בחלקו, וכמו שאמרנו שיש שני עניינים בזה, תחילה צריך שמחה בשעת הלימוד עצמו, כי הלימוד משמח אותו, וגם שמח בחלקו אחרי הלימוד, שמח במה שלמד כבר, וכל השמחה היא ברוחניות, שהוא רוצה רוחניות ושמח ברוחניות, וזו זכות להצלחה בתורה.

עשרים וארבע - שלמות מיוחדת

ונתבאר כי ישנם עשרים וארבעה ועוד עשרים וארבעה דברים, ונסתפקתי בענין המספר עשרים וארבע, שמצינו עוד בגמרא (ב"מ פד, א) מעשה ברבי יוחנן ריש לקיש, שרבי יוחנן היה לומד עם ריש לקיש, וכשנפטר ריש לקיש, בכה רבי יוחנן וזעק היכן ריש לקיש, כי היה צריך את ריש לקיש ללמוד איתו ולא היה יכול לחיות בלעדיו, וביקשו חכמים להרגיעו, ושלחו אליו את רבי אלעזר, שהיה מרא דארעא דישראל אחרי רבי יוחנן, ועל כל הלכה שאמר רבי יוחנן היה רבי אלעזר מביא ראייה, והתאונן רבי יוחנן וכי אני צריך שתביא לי ראייה, הרי אני בטוח שזה נכון, ואילו ריש לקיש היה שואל על כל דבר עשרים וארבע קושיות ואני הייתי מתרץ עשרים וארבעה תירוצים, ועל ידי כל הקושיות והתירוצים היה תענוג ורווחא שמעתתא! והצטער רבי יוחנן צער גדול מזה, עד שנעקרה דעתו, כי היה חסר לו החיים, וחסר לו מה שמחיה אותו.

ועל כל פנים מוזכר כאן המספר עשרים וארבע קושיות ועשרים וארבעה תירוצים [ועיין גם בשבת דף ל"ג שרבי שמעון כשיצא מהמערה היה מתרץ עשרים וארבעה תירוצים לכל קושיא של רבי פיתח בן יאיר], ויתכן שיש לזה קשר עם מה

מיעוט תענוג ומיעוט שיחה

ואמרו חז"ל (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה וכי ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, ופת במלח היינו מיעוט תענוג, שזה גם אחד מהארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, במיעוט תענוג, וכן במיעוט שינה ומיעוט שיחה.

ולגבי מיעוט שיחה ידוע מהגר"א שאין הכוונה למעט בשיחה לגמרי, אלא צריך קצת 'מיעוט' שיחה של דברים בטלים ליישוב הדעת, ומעשה שהיה באחד מבני הישיבה שהתחיל להיזהר שלא לדבר דברים בטלים כלל, וכעבור זמן קצר ראה שאינו יכול ואינו מחזיק מעמד בוה, כי צריך מיעוט שיחה.

אבל יש קושיא, שהרי כתוב (תהלים קיט, צז) "כל היום היא שיחתי", ואם כן מפורש שצריך שתהא שיחתי של אדם כל היום רק בדברי תורה, ואין צריך מיעוט שיחה של דברים בטלים.

אכן התשובה מבוארת באותו הפסוק גופא, שהקדים ואמר "מה אהבתי תורתך", והיינו שצריך לזה אהבת תורה גדולה מאד, מה אהבתי תורתך, לא רק 'אהבתי', אלא 'מה אהבתי', ועם אהבה גדולה כזו אזי התורה היא השיחה ומקיים את המיעוט שיחה' בדברי התורה עצמם, ואינו זקוק עוד למיעוט שיחה של דברים אחרים, אבל זה תלוי אם 'מה אהבתי', וזהו מדרגה, ואלמלא המדרגה הזו אין ברירה ומוכרחים גם למיעוט שיחה כדברי הגר"א.

ועל כל פנים דרכה של תורה הוא במיעוט תענוג, עם פת במלח ומים במשורה, ואין הכוונה שצריך דווקא פת במלח וכו', אלא כל אחד לפי מצבו, שלא יחפש את תענוגי העולם הזה, וכבר כתב באיגרת הגר"א שכל הנאות העולם הזה יתפכו בקבר למרה והם גיהינום, ויש ליהנות רק לפי הצורך, כמה שצריך לפי הבריאות, לצורך קיום הגוף, אבל סתם הנאה יותר ממה שצריך, הנאה לשם העולם הזה, היא גיהינום.

האוסר בחיים הוא רק עם עמל התורה

והמשיך התנא שם, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, והיינו ארבעה מיני קשיים: פת במלח, ומים במשורה, ושינה על הארץ, ועוד חיי צער חוץ מזה, ובתורה אתה עמל, היינו עוד קושי חמישי של עמל התורה, ואז אשריך בעולם הזה, ולכאורה כיצד יתכן כן, עם כל כך הרבה קשיים להיות מאושר? אבל זוהי המציאות!

וכפי שכבר דיברנו על זה בעבר, שגם אם אוכל רק פת במלח, אבל הוא כבר שבע ואינו רעב, וכן כששותה מים במשורה, סוף סוף הוא שותה כדי צרכו ואינו צמא, וכן כשישן על הארץ, זוהי אמנם שינה לא נוחה כל כך, אבל הוא ישן כמה שצריך, והוא כבר ערני ואינו עייף, וגם אם יש עוד חיי צער, שאכפת לו משהו, מכל מקום הוא שוכח מכל הצער, כי הוא עמל בתורה! ועמל אין הכוונה יותר מכוחו, אלא לפי כוחו, ועל ידי זה אשריך בעולם הזה.

וחיים אלו הם החיים הכי מאושרים, ואין בעולם הזה אושר יותר גדול מזה, רק בעולם הבא יש, אבל בעולם הזה **אשריך הוא רק על ידי בתורה אתה עמל עם ניצול הכוחות**, לפי הכוחות ולא יותר מכוחו, אבל לפי הכוחות לצלל את כל הכוחות לתורה, ואז אשריך בעולם הזה, הוא מאושר, וזהו האוסר הכי גדול בעולם, כך היא דרכה של תורה.

אך דא עקא שהיצר הרע מפתה ומפריע לזה, ולכן העצה היא עסק המוסר, שזה התבלין, ולכן היצר הרע 'מתלבש' נגד סדר המוסר, סדר המוסר שבישיבות אינו מידת חסידות אלא הוא דבר חיוני לכל הרוחניות, והיצר הרע מפתה שאין צורך בזה, מפני שזה התבלין החזק כנגדו.

וגם בעלי משפחה שאינם בחורים, צריכים ללמוד מוסר בכל יום ויום, ומרן הגרא"י שטיינמן זצ"ל אמר פעם, שאם לומדים אפילו רק חמש דקות מסילת ישירים בכל יום, זה כבר משפיע שניה אדם אחר וחי חיים מאושרים, וכבר סיפרתי מעשים שהיו בעלי משפחה, שהתחילו ללמוד מוסר והשתנו לגמרי, ומעשה באחד שאשתו שאלה אותו מה קרה איתך שהשתנית ונעשית מאושר כזה, והתברר כי התחיל ללמוד מוסר בכל יום, אפילו רק חמש דקות! זה משפיע חיים אחרים, חיים מאושרים, עם אווירה נעימה בבית.

ובזה אשרינו מה טוב חלקנו, אשריך בעולם הזה, בעזרת השם נזכה כל כולל ישראל לסייעתא דשמיא בכל הדברים האלה הנצרכים לאשריך בעולם הזה.

שלא ילמד! כי אם לא לומדים אזי היצר הרע שולט על האדם, כי התורה היא התבלין ליצר הרע, וכמו שכתב במסילת ישירים פרק ה' שהתבלין הוא 'רק' תורה, ולכן היצר הרע מפתה שלא ללמוד, ומוצא כל מיני תירוצים לאדם שיעשה את זה ויעשה את זה ויעשה את זה, כדי שלא ילמד.

ולפעמים היצר מפתה בטענת פרנסה, ואומר לאדם, הרי אתה צריך פרנסה, ולכן תלך ותעבוד ותעסוק בפרנסה, אבל מה הסוף? **ידוע לי מאנשים שבאים ומדברים איתי על זה, שבזמן שעסקו בתורה, גם הפרנסה הייתה מצויה להם כפי הצורך, ואחרי שהתחילו לעסוק בפרנסה וביקשו להרוויח קצת יותר, אין להם כלום!** זוהי המציאות, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ג, ה) כל המקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, אם יש לאדם עול תורה אזי אין שום קשיים אחרים, כי הוא עסוק ודבוק בתורה, וכל הקשיים האחרים יורדים, אין עול מלכות ודרך ארץ, והכל טוב, אבל הפורק עול תורה רח"ל, שאינו ממשיך את העול תורה ואינו עסוק בתורה, אזי נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, ובאים עליו כל מיני קשיים אחרים. זה הכלל.

וכך גם במצוות, אם אדם עוסק במצוה, אבל זה קשה לו ואינו רוצה את הקושי ומפסיק לעסוק במצוה, באים עליו קשיים אחרים יותר גדולים, ואני יודע מעשים שהיו, שאדם היה עסוק במצוה, אפילו לא תורה, כגון שלא היה יכול ללמוד ועסק במעשים טובים אחרים, אבל זה היה קשה לו והוריד את המעשים הטובים, ובאו עליו קשיים אחרים יותר גדולים.

ועול תורה ממש הוא יותר מהכל, אך גם עול מה ששייך לתורה, מצוות ומעשים טובים שהתורה מחייבת, זה בכלל עול תורה, ומונע קשיים אחרים, ואם אדם עוסק בתורה ועושה מה שהוא חייב אזי אין קשיים אחרים, אבל אם פורק עול ח"ו באים קשיים אחרים יותר גדולים.

התורה 'תבלין' עם טעם נגד היצר

ולכן אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) שהקב"ה ברא את התורה יתבלין, והיינו כמו תבלין שנותן טעם באוכל, כך גם התורה יש בה טעם מיוחד, והטעם של התורה הוא נגד היצר הרע.

וכידוע שכל דבר שהוא חיוני לאדם יש בו טעם, כגון מזון, שהגוף צריך מזון, ולכן נברא המזון טעים, ומתחשק לאכול, כי אם לא היה טעם בזה, ואדם היה צריך לאכול רק מפני שידע שזה נותן כוח כמו תרופה, הוא לא היה אוכל, כי בתרופה כשהוא חולה הוא מוכרח לקחת את התרופה, אבל כשאנו מרגיש כלום ומרגיש טוב – אם כן תאוות האכילה הוא לא יאכל, ויחלש, ולכן ברא הקב"ה את המזון טעים, וכך שאדם יאכל ויהיה בריא, וכן כל מה שהגוף צריך והוא חיוני לגוף יש בו טעם, כדי שהגוף יהיה בריא.

וכך גם כל מה שהנפש צריכה, מה שצריך לחיי הנפש שהם חיי נצח, יש בזה גם טעם, ומאחר שהתורה היא חיי הנצח, לכן ברא הקב"ה את התורה עם טעם, שלימוד התורה מעניין ומושך, ויש הרבה טעמים בתורה, שנמשלה ללין ולחלב ולדבש ולמים, דבש וחלב תחת לשונך (שה"ש ד, יא), כל מיני טעמים יש בתורה, מפני שהנפש צריכה את עסק התורה ולכן יש בזה טעם מיוחד.

ויש עוד דבר שגם הוא עסק התורה, והוא תבלין אפילו יותר משאר דברי תורה, עסק לימוד המוסר. וכן הביא המשנה ברורה סימן א' בשם קדמונים שהתבלין ליצר הרע הוא לימוד ספרי המוסר, וכך כתב גם רבי ישראל סלנטר באיגרת המוסר, שלימוד המוסר הוא יותר תבלין, כי בזה משפיע באופן ישיר נגד היצר הרע. וזה גם כן 'יתבלין' עם טעם, כי ספרי המוסר מעניינים, ואמנם זה לא שווה לכל אחד, אבל בדרך כלל ספרי המוסר מעניינים, ויש הרבה חלקים בספרי המוסר, וכל אחד לפי טבעו מה שמעניין ומשפיע עליו זה תבלין עם טעם, וזהו התבלין הכי חזק נגד היצר הרע.

ולכן אם לומדים ספר מוסר שלא מעניין זה לא משפיע כלום, אך כאמור בדרך כלל ספרי המוסר מעניינים, ויש בספרי המוסר הרבה חלקים, הרבה פרקים והרבה ספרים שמעניינים, וכל אחד יכול לבחור את החלק או הספר שמעניין אותו, ויש הרבה ספרי מוסר, וארבעת ספרי המוסר הידועים הם: מסילת ישירים, חובות הלבבות, שערי תשובה, וארחות צדיקים, ויש עוד ספרים, כגון פלא יועץ, שהוא ספר מיוחד שמשפיע מאד, וכנהנה יש עוד ספרי מוסר שמשפיעים, והם התורה התבלין.

ברוך השם שיש לנו נגד היצר הרע את התבלין של תורה ממש ותורת המוסר, שהם תבלין עם טעם לצורך חיי הנפש, ומי שפורק עול תורה ח"ו... אבל מי שמקבל עול תורה אזי מן השמים מעבירים ממנו את כל הקשיים האחרים, וזוכה לחיי נצח וגם לחיים מאושרים בעולם הזה.

לעילוי נשמת הגאון רבי מרדכי שמואל קרול זצ"ל בה"ר ישראל דוב זצ"ל נלב"ע ער"ח סיון תש"ח - תנצב"ה	לעילוי נשמת מרת מינה בת יהושע ע"ה נלב"ע כ"ה באייר תנצב"ה	לע"נ האשה הצדקנית מרת לאה ב"ר יעקב מליק הי"ד נלב"ע כ"ח אייר תנצב"ה	לעילוי נשמת מרת חיה ב"ר מרדכי ע"ה נלב"ע כ"ו אייר תשס"ז תנצב"ה	לעילוי נשמת רבי בן ציון בה"ר בנימין מובשוביץ זצ"ל מייסד ומקים ישיבת השרון נלב"ע כ"ו אייר תשע"ח - תנצב"ה
--	---	---	--	--

הודעה משמחת! בעקבות לימוד מסכת קידושין בימים אלו בהיכלי ישיבות רבות, ניתן להשיג את ספרו החדש של רבינו שליט"א "הערות וביאורים" וכן את ספר השיעורים "ממגד גרש ירחים" (מהדורה חדשה) על מסכת קידושין במוקד המכירות בכניסה לבית רבינו שליט"א ובישיבת פוניבז'

להזמנות: **הערות וביאורים** - 0556785132 **ממגד גרש ירחים** - 036195379